

Enescu

de ALEXANDRU PALEOLOGU

Eram în penultima clasă de liceu când, într-o seară de martie, care a coincis cu ziua mea de naștere, am ascultat la radio împreună cu familia mea și câțiva musafiri, retransmisia simultană (sau „în direct”, cum am zice azi) a premierei lui *Oedip* de Enescu, pe scena Operei Mari din Paris. Era pentru noi toți un eveniment național.

Îmi aduc îndeosebi aminte de momentul când *Oedip* dezleagă enigma Sfinxului: un strigăt victorios, irezistibil, eliberator; „*c'est l'homme !...*”, urmat numai-decît de sunetele filfiiitoare ale dispariției monstrului.

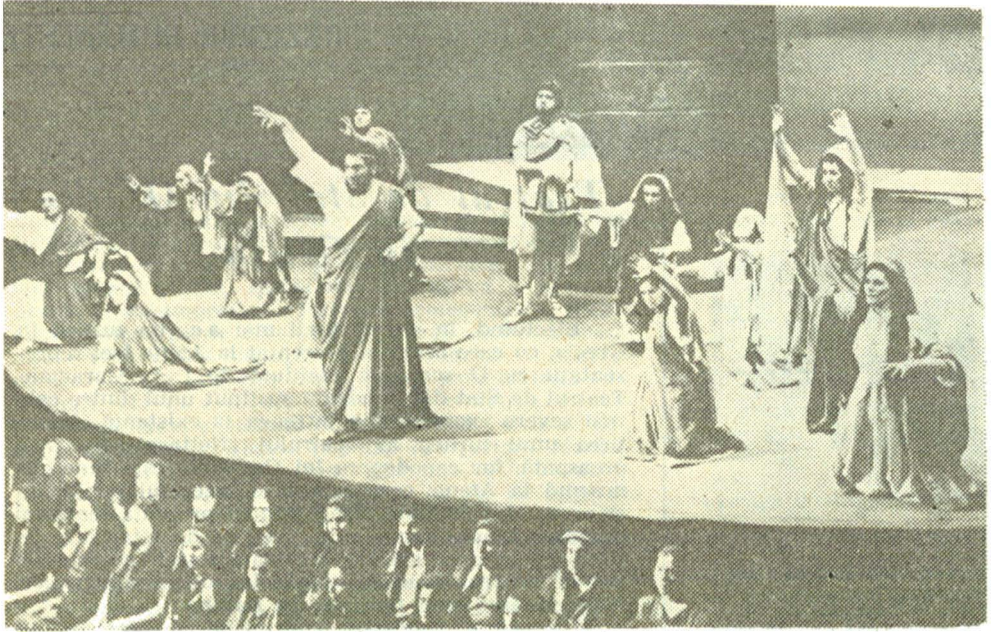
De atunci, am ascultat opera pe discuri de mai multe ori în întregime (retransmisia premierei fusese întreruptă la un moment dat de o defecțiune tehnică) și am văzut de două ori spectacolul la București. Fără nici un fel de părtinire patriotică (dar, recunoscut, și fără nici o competență muzicală) consider *Oedip* ca pe una din marile capodopere ale genului, alături de *Don Giovanni*, *Flautul fermecat*, *Tristan și Isolda* și alte câteva de aceeași forță. Splendoarea lui *Oedip* se vădește în desfășurare, din ce în ce mai puternic, din ce în ce mai coplesitor pînă la sfîrșit. La început, muzica pare o adiere, oarecum resfirată, plutitoare, aeriană, apoi se adună, tot mai amplu, mai grav, mai solemn, mai profund, mai impunător, mai definitiv. E o trecere de la eolian la liturgic, efectuată implacabil și absolut.

După retransmisia premierei, chiar a doua zi, Nicolae Iorga și-a exprimat entuziasmul într-un articol publicat în „Neamul românesc”. Iată ce a scris sub impresia exaltantei audiții: „Reprezentarea la Opera din Paris a lui *Edip*, pe care am auzit-o cu emoție simultan prin emisiunea radiodifuziunii, înseamnă, înaintea unui public ca acela, triumful unei lungi și strălucite cariere. Toate accentele se unesc pentru a forma o strălucită operă în care o întreagă viață se rezumă, și atîtea din ele sînt ale noastre, în adevăr ale noastre, chiar dacă străinii nu pot gîci de unde vin. De la noi solemnitatea care se găsește atavic în sufletul

celui născut pe plaiurile vechii Moldove eroice, acea maiestate calmă ca a biruitorilor vovoezi; de la noi pietatea adîncă și discretă ca a aceluiași domni înălțători de sînte lăcașuri cu adînc de umbră și pace șoptită a rugăciunilor de noapte tirzie; de la noi duioșia; plînsurile de fluier în amurguri dumnezeiești de blînde și mai ales de la noi acea dumnezeiască măsură, acea înfringere a tot ce strigă, țipă și urlă... acea oprire de la orice gest care trece o margine instinctiv întinsă în fața oricărei manifestări sufletești care, ca să fie sinceră, nu trebuie să iasă din misterul intimității celei mai desăvirșite”. Am aflat pe urmă, din sursă indirectă, bineînțeles, dar demnă de crezare, cum a scris Iorga rîndurile acestei. Lucra în biroul său, cu ușa deschisă către salonul unde ai casei ascultau emisiunea. După cîteva minute și-a părăsit masa de lucru și, trecînd în salon, s-a rezemat cu cotul de șemineu și a ascultat în picioare, nemișcat, fericit, pînă la capăt. Apoi s-a întors numai-decît în camera de lucru și pe loc și-a scris articolul, în care, la urmă, aduce în termenii următorii un omagiu frumuseții chipului și sufletului lui Enescu: „Ție-i-o Dumnezeu cît mai mult pentru o mîndrie la care el nu s-a gîndit niciodată, dar pe care o simte oricare din noi!”.

Cu toate acestea succesul a fost mult mai mult de prestigiu decît de public. *Oedip* nu era o operă ce putea face un mare număr de săli pline și aduce o rețetă satisfăcătoare. Acum, însă, după ce între timp s-au așternut pe lume alîtea pustiiri și demențe, în epoca noastră de amenințări și striviri, sensul adînc al acestei opere — și apelul ei implicit — poate spera să găsească largă audiență mondială la care indiscutabil are dreptul.

Acum, cînd aproape totul în lume încearcă să neghe și să nesocotească exclamația „*c'est l'homme !...*” care a alungat Sfinxul, acum, opera lui Enescu își capătă întreaga ei actualitate. Acum, adevărul pe care îl cuprinde este de cea mai constrîngătoare evidență. Acum marea ei frumusețe va putea fi deplin înțeleasă, pen-

„Oedip”, pe scena Operei Române. În rolul titular, David Ohaneslan

tru că maxima frumusețe e totdeauna cea care poartă maxima încărcătură de adevăr, dar adevărul nu e totdeauna înțeles, atunci când cineva îl vestește, ci abia când e aproape prea târziu.

Răspunsul, dat de Oedip Sfinxului: „c'est l'homme !...”, m-a izbit atât de tare și mi-a rămas în amintire de-atunci, de la prima audiție, pentru că în limba franceză sună mai percutant decât în oricare alta. Dealtminteri trebuie subliniată și desăvârșita frumusețe a libretului scris de Edmond Fleg. Îmi amintesc că atunci, în acea perioadă a ofensivei crescînde pe care o marca ura de rasă, această lepră sufletească, am auzit pe unii exprimîndu-și iritarea că Enescu n-a găsit, pentru opera lui, un libretist măcar creștin dacă nu român. Edmond Fleg a fost un poet și un cărturar care a onorat, cu arta lui, limba franceză, adăogînd perfecțiunii clasice, cu care o minuia, o impresionantă rezonanță vechi-testamentară. Faptul că Enescu a recurs tocmai la Edmond Fleg dovedește în primul rînd siguranța exigenței acustice a marelui muzician, libretul avînd nevoie pentru un atare subiect de tonalitatea clasică și biblică, pe care i-o putea imprima acel nobil poet evreu de limbă franceză. Numai un Paul Claudel ar mai fi putut să i-o imprime, dar e greu de crezut că ar fi acceptat un rol oricum secund. În orice caz, libretul trebuia să fie în franțuzește, deoarece numai scena Operei Mari din Paris putea oferi treapta supremă a consacrării. Dar eu am mai simțit atunci, în colaborarea

lui Enescu cu Edmond Fleg, și desmințirea pe care marele muzician, cel ce a exprimat atât de mult sufletul nostru național, o opunea, superb, barbariei și urii stupide, naționalismului verbos și șantajist, terorismului setos de exterminare. Consider că și acum, după nouă lustri, este necesar să fie reafirmată atitudinea lui Enescu. Cel mai ilustru discipol al său se numește, cum știe tot globul, Yehudi Menuhin; la două decenii după moartea lui Enescu, Menuhin a publicat o carte de amintiri în care dragostea, admirația și recunoștința pentru maestrul său se revarsă nedrămuț și argumentat asupra României, despre care scrie pagini pe care nici o propagandă nu le-ar fi putut obține. Între altele, spune că România este, împreună cu Ungaria, națiunea cea mai natural înzestrată cu geniu muzical din Europa, afirmație extraordinară, incredibilă, dacă ne gîndim la Germania, Franța, Italia, dar care, cu girul celui ce o face, nu poate fi nesocotită și reprezintă un avertisment ce trebuie să ne tulbure, să ne zdruncine autosatisfacția verbală și „iluziile grandomaniei”, cum le numea odinioară Ralea, și în care avem tendința să ne îngropăm capul ca struțul; ele nu înseamnă decât lene, pesimism nemărturisit și nejustificat, lipsă de autentic patriotism. E o chestiune de competență, de învățămînt, de perseverență, de luptă tenace contra prostiei și imposturii, contra birocratismului, contra inculturii, de încredere răbdătoare și critică. Dacă vrem să mai avem un Enescu.